

- Conservation of Castles and Ruins
The article may be found on pages 2-12.

- Reabilitarea cetăților și ruinelor
Articolul se poate citi în paginile 2-12.

- Várak, romok helyreállítása
A cikk a 2-12. oldalon olvasható.

built heritage *patrimoniu construit*
YEAR V. • 18TH ISSUE ANUL V. • NUMĂRUL 18

Transsylvania

épített örökség
V. ÉVFOLYAM • 18. SZÁM

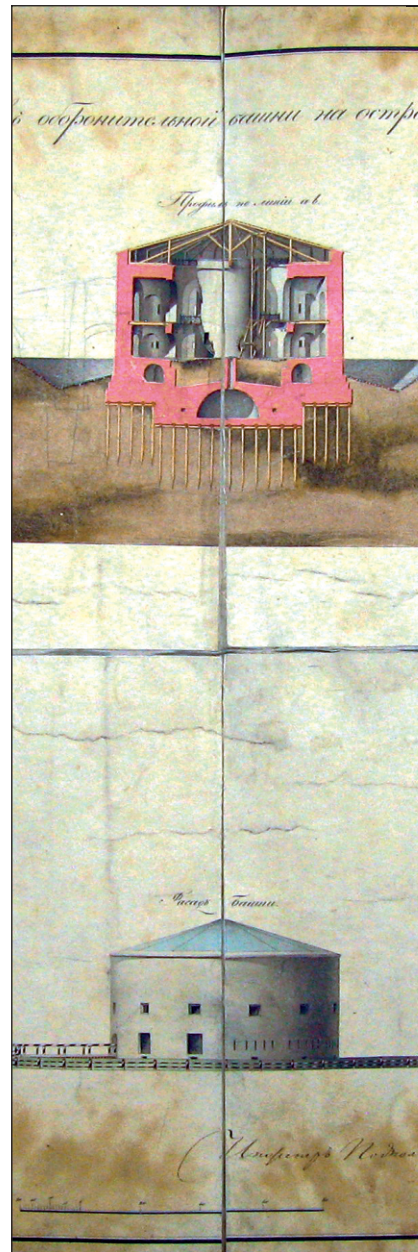
Nostra

6 423493 000236 40 lei, 10 euro

2
2011

Content – Cuprins – Tartalom

- 1** ■ KIRIZSÁN Imola
Greetings *** Preambul *** Köszöntő
- 2** ■ ARNÓTH Ádám
Várak, romok helyreállítása
Az elmúlt tíz év romhelyreállítási és újrahelyreállítási
Conservation of Castles and Ruins
Conservations and Renewed Conservations of Ruins in the Past Decade
- 13** ■ Milagros FLORES ROMAN
Fortresses Once Again in Use
San Juan Fortifications Case Study
Fortificațiile din nou în folosință
Studiu de caz – Fortificațiile orașului San Juan
- 20** ■ Robert TREUFELDT
Introducing the Prussian System to the Coastal Defence of Tallinn,
an Important Naval Base of the Russian Empire (1820-1840)
Az Orosz Birodalom jelentős flottatámaszpontja,
Tallinn tengerparti védelmének porosz típusú megerősítése (1820–1840)
- 27** ■ Filip JAŠŠO – Noémi LACZKOVÁ
Castle Ruins in Western Slovakia
Research, Preservation and Conservation
Cetăți în ruine în vestul Slovaciei
Cercetare, Conservare, Restaurare
- 38** ■ TEREI György
Várak és civil szervezetek Magyarországon
Castles and Non-Governmental Organisations in Hungary
- 43** ■ Domingos BUCHO
Systems and Schools of Bulwarked Fortification Adopted in Elvas (Portugal)
Sisteme și tipuri de fortificații bastionare adoptate în Elvas (Portugalia)
- 51** ■ Hans-Rudolf NEUMANN
Short History about the Historical Development
of Fortifications in Europe and their Typology in Modern Age
Scurt istoric despre evoluția fortificațiilor în Europa
și tipologia acestora în epoca modernă
- 59** ■ SZABÓ Bálint
In memoriam MAKSAI Ádám (1937-2001)
- 60** ■ News *** Știri *** Hírek

Transsylvania Nostra

built heritage • patrimoniu construit • épített örökség

■ Editor in chief / Redactor șef / Főszerkesztő: **SZABÓ Bálint** ■ Subeditor in chief / Redactor șef adjunct / Főszerkesztő-helyettes: **Vasile MITREA**
■ Editorial Committee / Colegiul de redacție / Szerkesztőbizottság: **BENCZÉDI Sándor** (RO), **Șerban CANTACUZINO** (GB), **Mircea CRIȘAN** (RO), **Rodica CRIȘAN** (RO), **Miloš DRDÁČKÝ** (CZ), **Octavian GHEORGHIU** (RO), **FEJÉRDY Tamás** (HU), **KIRIZSÁN Imola** (RO), **KOVÁCS András** (RO), **Christoph MACHAT** (DE), **Daniela MARCU ISTRATE** (RO), **MIHÁLY Ferenc** (RO), **Paul NIEDERMAIER** (RO), **Virgil POP** (RO), **Liliana ROȘIU** (RO), **Gennaro TAMPONE** (IT) ■ Collaborators / Colaboratori / Közreműködők: **Ioana CÂMPEAN**, **Ana COȘOVEANU**, **EKE Zsuzsanna**, **JAKAB Márta**, **M-GYÖNGYÖSI Edith**, **SÁNDOR Boglárka**, **Iuliana SZABÓ**, **VINCZE Orsolya** ■ Layout Design / Concepția grafică / Grafikai szerkesztés: **IDEA PLUS**
■ Layout editor / Tehnoredactare / Tördelés: **TIPOTÉKA** ■ Editorial general secretary: **TAKÁCS Enikő** ■ Contact: editorial@transylvanianostra.eu ■ Publisher / Editura / Kiadó: **SC. Utilitas SRL**, Str. Breaza nr. 14, Cluj-Napoca, 400253 RO, Tel/Fax: 40-264-435489, e-mail: office@utilitas.ro ■ Publishing-house / Tipografia / Nyomda: **IDEA**, Cluj ■ The articles do not reflect in all cases the standpoint of the Transsylvania Nostra Journal. The articles' content and the quality of the images fall under the authors' responsibility. ■ Articolele autorilor nu reflectă în fiecare caz punctul de vedere al revistei Transsylvania Nostra. Responsabilitatea pentru conținutul articolelor și calitatea imaginilor revine autorilor. ■ A szerzők cikkei nem minden esetben tükrözik a Transsylvania Nostra folyóirat álláspontját. A cikkek tartalmáért és az illusztrációk minőségéért a szerző felel. ■ All rights reserved. The Journal may not be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the publishers. 2011 © Fundația Transsylvania Nostra ■ ISSN 1842-5631 ■ Printed in May 2011 / Tipărit în mai 2011 / Nyomtatva: 2011. május.

Will follow – Vor urma – Beharangozó

■ It is pointless to refit or refurnish certain rooms or halls without previous knowledge of their original function. Individual rooms and halls are always elements of an apartment, in which there are never two rooms with the same function. An apartment's number of rooms depends on the occupant's social rank, as well as on other circumstances: whether it is a permanent residence, the owner's second, third, etc. castle, or whether the occupant is a guest in the building. Conversely, the possibilities given by the building's size can narrow down the number of rooms that is usually appropriate for a certain social status. (Károly BUGÁR-MÉSZÁROS)

■ Reamenajarea și remobilarea unor încăperi este lipsită de sens dacă nu se cunoaște funcția originală a camerei sau sălii respective. Camerele și sălile individuale sunt întotdeauna elementele unei unități de locuit din cadrul clădirii, în care nu există niciodată două camere cu aceeași funcțiune. Numărul încăperilor dintr-o unitate depinde atât de statutul social al ocupantului, cât și de alte circumstanțe: dacă este o reședință permanentă, este a doua, a treia etc. cetate a proprietarului sau este locuință pentru oaspeți. Pe de altă parte, dimensiunile unei clădiri pot limita numărul de încăperi convenit de regulă unui anumit statut social. (Károly BUGÁR-MÉSZÁROS)

■ Az egyes helyiségek újrabereendezése, újrabútorozása értelmetlen az adott szoba vagy terem eredeti funkciójának ismerete nélkül. Az egyes szobák, termek, mindig lakosztályok térsorainak elemei. A lakosztályban soha sincs két egyforma funkciójú helyiség. A lakosztályok helyiség száma függ a benne élő személy társadalmi rangjától, továbbá attól is, hogy állandó lakhelye-e, második, harmadik, sokadik vára-e vagy éppen vendég az épületben. Fordított helyzetben az épület mérete adta lehetőségek is korlátozhatják a ranggal összefüggő helyiség számot egy lakosztályban. (BUGÁR-MÉSZÁROS Károly)

Authors – Autori – Szerzők

■ **ARNÓTH Ádám**, architect, National Office of Cultural Heritage, Hungary ■ **Domingos BUCHO**, PhD, historian, assistant professor at the Polytechnic Institute of Portalegre, Portugal ■ **Milagros FLORES ROMAN**, historian, president of the ICOMOS – ICOFORT Scientific Committee, USA ■ **Filip JAŠŠO**, PhD, archaeologist, manager at the Monuments Board of the Slovak Republic, Bratislava, Slovakia ■ **KIRIZSÁN Imola**, engineer Utilitas Ltd., Romania ■ **Noémi LACZKOVÁ**, manager at the Monuments Board of the Slovak Republic, Bratislava, Slovakia ■ **Hans-Robert NEUMANN**, PhD, eng. architect, Germany ■ **SZABÓ Bálint**, PhD, engineer, professor at the Technical University of Cluj-Napoca, Romania ■ **TEREI György**, archaeologist, Budapest Museum of History, Hungary ■ **Robert TREUFELDT**, art historian, president of ICOMOS Estonia

■ Front cover photo: Arad Fortress – detail © Utilitas Ltd. ■ Fotografie coperta I: Cetatea Arad – detaliu © Utilitas Srl. ■ Első fedél képe: Arad vára – részlet © Utilitas Kft. ■ Back cover photo: Sárospatak, Hungary. Renaissance stone frames © ARNÓTH Ádám. ■ Fotografie coperta IV: Sárospatak, Ungaria. Arcadament de piatră renescentistă © ARNÓTH Ádám. ■ Hátsó fedél képe: Sárospatak, Magyarország. Renszánsz kőkeretek © ARNÓTH Ádám.

■ The TUSNAD Conference on Built Heritage Conservation, internationally recognised, will take place this year also in May. For the 15th time.

Since it was launched, in a state of continuous renewal, the conference always meets the current requirements of specialists. At the beginning yearly and since 2001 biannually, the conference was organised initially at Băile Tuşnad; the last four editions took place at different locations.

In 1992 it was launched as a postgraduate specialisation, trying to train the field's specialists, then in very low numbers. The years 1993-1994 continued with general topics on the protection of historic buildings. From 1995, the editions focus on well-defined topics, taking place each time over a period of 6-8 days. Since 2005 the meeting's duration has been reduced to 4 days.

This year the 15th, jubilee, edition is held on May 18-21, on the topic of Fortresses Again in Use. The guests of honour are members of the ICOMOS-ICOFORT International Committee, whose annual meeting takes place during the conference. The Transsylvania Nostra magazine provides in two of its issues (the current one and this year's 3rd issue) a complete overview of this scientific event. The present issue will include a selection of the presentations made by leading specialists from abroad, and the third issue will contain a summary of the conference, presenting module reports and a selection of unpublished presentations. The conference presentations will be grouped around two distinct approaches: (I) the past and (II) the present and future of fortifications. The seven selected presentations try to cover the conference's subtopics, grouped into modules.

Four of the seven selected presentations illustrate the evolution and typology of fortifications, using examples from Estonia, Portugal and Slovakia. The representative of ICOFORT Germany presents an overview of European fortification types.

Other three presentations focus on the present and future of fortifications. The types of interventions on fortifications are illustrated by 11 Hungarian fortresses. Two case studies are presented in order to depict the use of fortifications: an overseas model and a Hungarian one, dealing with the relationship between NGOs and fortifications.

We hope that the two numbers will provide useful information on the global situation of fortifications.

Imola KIRIZSÁN
Member of the Editorial Committee

■ Conferința de protecția patrimoniului construit TUSNAD, recunoscută pe plan internațional, va avea loc și în acest an în luna mai. Pentru a 15-a oară.

De la lansarea ei, în permanentă reînnoire, seria de conferințe răspunde întotdeauna cerințelor actuale ale specialiștilor. La început din an în an, iar din 2001 bianual, conferința a fost organizată inițial la băile Tuşnad, ultimele patru ediții având loc în diferite locații.

În 1992 se lansează ca o specializare postuniversitară, încercând să instruiască specialiști din domeniu, pe atunci în număr foarte redus. Anii 1993-1994 continuă cu subiecte generale de protecție a monumentelor istorice. Din 1995 edițiile se axează pe tematici bine delimitate, desfășurându-se de fiecare dată pe o perioadă de 6-8 zile. Din 2005 durata întâlnirii se reduce la 4 zile.

În acest an ediția a 15-a, jubiliară, este organizată în perioada 18-21 mai, pe tematica Fortificațiile din nou în folosință. Invitații de onoare sunt membri ai Comitetului internațional ICOMOS – ICOFORT, a căror ședință anuală are loc pe perioada conferinței.

Revista Transsylvania Nostra asigură prin două numere (cel actual și numărul 3 din acest an) o trecere în revistă completă a acestui eveniment științific. Numărul de față va cuprinde o selecție a prezentărilor susținute de către specialiștii de marcă de peste hotare, iar al treilea număr va face o sinteză a conferinței, redând rapoartele modulelor și o selecție a prezentărilor nepublicate.

Prelegerile conferinței se grupează în jurul a două abordări distincte – (I) trecutul, respectiv (II) prezentul și viitorul fortificațiilor. Cele șapte prelegeri selectate încearcă acoperirea subtematicilor conferinței, grupate în module.

Patru din cele șapte prelegeri selectate ilustrează evoluția și tipologia fortificațiilor, prin exemple din Estonia, Portugalia și Slovacia. Reprezentantul ICOFORT din Germania prezintă o trecere în revistă a tipurilor de fortificații din Europa.

Alte trei prelegeri se axează pe prezentul și viitorul fortificațiilor. Tipurile de intervenții asupra fortificațiilor sunt ilustrate prin 11 exemple din Ungaria. Pentru a ilustra utilizarea fortificațiilor, sunt prezentate două studii de caz: un model de peste oceane și un exemplu din Ungaria, care tratează relația dintre organizațiile neguvernamentale și fortificații.

Sperăm că cele două numere vă vor asigura informații utile despre situația fortificațiilor la nivel mondial.

Imola KIRIZSÁN
Membru al Colegiului de redacție

■ Májusban kerül ismét megrendezésre a nemzetközileg is elismert TUSNAD, immár tizenötödik alkalommal.

Fennállása óta a konferenciasorozat – folyamatosan megújulva – a szakemberek pillanatnyi elvárásainak próbál megfelelni. Az eseményre eleinte évről-évre, 2001-től kétévenként, kezdetben Tusnádfürdön, majd az utolsó négy alkalommal más-más helyszínen került sor.

1992-ben posztgraduális továbbképzőként indult, a hiányzó szakemberállomány részképzését próbálta felvállalni. 1993–1994 között a műemlékvédelem kérdéseinek összességét vitatta meg, 1995-től már jól körülhatárolt tematika köré csoportosult minden rendezvény, esetenként 6–8 naposra méretezve. 2005-től a találkozók időtartama 4 napra rövidült.

Az idei, jubileumi ülészakra május 18–21. között kerül sor Várak, erődítések – újra használatban témakörben. Az ICOFORT nemzetközi szakcsoport tagjai ICOMOS díszvendégek, akik évi közgyűlést követően a konferencia idejére időzítették.

A Transsylvania Nostra folyóirat két lapszámot is szentel (a konferencia előtt megjelenő 2. és az idei 3. számot) a tudományos eseményen elhangzó előadások közzétételére. Jelen szám elismert külföldi szakemberek előadásainak válogatását tartalmazza, a harmadik szám pedig jelentést készít majd a konferencia eredményeiről és további válogatást az elhangzott, de másutt nem közölt előadásokból.

Az előadások két különböző téma köré csoportosulnak: (I) a várak-erődítések múltja és ezek (II) jelene-jövője. A hét kiválasztott előadás igyekszik lefedni a konferencia modulokba szerkesztett al-témáit.

Ezek közül négy az erődítések fejlődése és tipológiája, valamint az erődítmények kutatásához kapcsolódik észt, portugál és szlovák példákkal. Az ICOFORT németországi képviselője európai erődítmények széles palettáját mutatja be.

Három előadás a várak jelenét-jövőjét taglalja. 11 példán keresztül a magyarországi várakon végzett beavatkozásokról kapunk átfogó képet. Az erődítmények hasznosítását két esettanulmány illusztrálja: egy óceánon túli példa és egy – a civilszféra és az erődítmények kapcsolatát felvázoló – magyarországi esettanulmány.

Reményeink szerint, mindkét számunk hasznos információkkal szolgál, az erődítményeknek az egész világon betöltött szerepéről.

KIRIZSÁN Imola
Szerkesztőbizottsági tag

■ ARNÓTH Ádám

Várak, romok helyreállítása

AZ ELMÚLT TÍZ ÉV ROMHELYREÁLLÍTÁSAI ÉS ÚJRAHELYREÁLLÍTÁSAI

■ **Kivonat:** A cikk a várak, romok helyreállításának gyakorlatát mutatja be. Míg az Országos Műemléki Felügyelőség (OMF) helyreállításaiban elsődleges volt a tudományos megalapozottság és az invenciózus modernista építészet, a közelmúltban az elbizonytalanodás jelei mutatkoztak. A nagyközönség romantikus elvárásai – esetenként a kutatók túlzott önbizalmával társulva – a rekonstrukciók irányába módosította a korábbi gyakorlatot. A cikk példákkal mutat rá a helyreállítások során jelentkező túlkapásokra, valamint az egyensúly megőrzésére.

■ **Kulcsszavak:** várak, romok, helyreállítás, rekonstrukció, újrakehelyreállítás, hitelesség, közönségigény

Előzmények

■ Ismert közhely szerint a magyarországi várak tönkremenetele a Habsburgoknak köszönhető, akik a várakat felrobbantották. Hogy ez mennyire téves felfogás, azt várromok hosszú sora bizonyítja egész Európában. Ha szükség volt rájuk, a várakat újjáépítették. A várak balsorsának fő oka, hogy szerepük a haditechnika fejlődésével megszűnt, átalakult. A XVIII. századtól a főurak kastélyokat építettek, azokban alakították ki a korábban a várakban berendezett reprezentatív lakóhelyüket és gazdasági központjukat. Épségben azok a várak tudtak megmaradni, amelyeket kastéllyá alakítottak át. A várak így rommá váltak. Az elhagyott építmények kőanyagát bányászták, újra felhasználták. Később a romok a táj, vagy akár kastélykert romantikus elemévé, pusztuló, majd fenntartandó emlékké váltak.

A romantika idején, az európai műemlékvédelem kialakulásakor, az építészeti historizmus korszakában az építők nagyszabású, romantikus építményeket emeltek a helyreállítás ürügyén, a végeredmény a vár egykori állapotának visszaállítása helyett gyakorta festői fantáziaszülemény lett. A budai várfalak példája egymagában szemléltetheti a felfogás változását ebben a korszakban. A pusztta támfal funkciójúvá lett falakat YBL Miklós még neo-reneszánsz tagolással látta el, és nemcsak a palota új része alatt, hanem mellette is. A Halászbástya esetében a középkori formavilág fejlődött tovább festői városképi elemmé. Csak később foglalhatta el helyét a városképben a hitelesen helyreállított várfal.

A historizmus reakciójaként kétféle hozzáállás kristályosodott ki: az egyik szerint hagyjuk a romot szépen, méltóságteljesen meghalni bús düledékként. A másik az állagmegóvást, állagbiztosítást tűzte ki célul. Ez utóbbiból jött létre a modernista helyreállítási gyakorlat, amely már nemcsak ráfalazást alkalmazott, hanem védőtetőket, majd később értelmező

Conservation of Castles and Ruins

CONSERVATIONS AND RENEWED CONSERVATIONS OF RUINS IN THE PAST DECADE

■ **Abstract:** The article presents the conservation practice of castles and ruins. While for the conservation works under the National Inspectorate of Historic Monuments scientific validation and inventive modernist architecture were primary features, signs of hesitation have risen recently. The romantic expectations of the public – coupled in some cases with the researchers' exaggerated confidence – have shifted the earlier practice towards reconstruction. The article illustrates, with the help of examples, the abuses occurring during conservation works, as well as the attempt to balance the different tendencies.

■ **Keywords:** castles, ruins, conservation, reconstruction, renewed conservation, authenticity, public expectation

Preliminaries

■ It is a well-established commonplace, that the ruining of castles in Hungary was caused by the Habsburgs, who ordered them to be blown up. However, series of ruins throughout Europe prove this notion false. When needed, castles were rebuilt. The main reason for their hardships was that the development of military technique transformed or ended their function. From the 18th century, aristocracy moved its representative accommodation and economic centre from the castles to the newly constructed manor houses. Castles that could be transformed into manor houses survived, while the others were ruined. The abandoned buildings were mined for stone, and were reused as building material. Later, ruins became romantic elements of the landscape or even the garden, first as derelict ruins, than as sites of memory that ought to be maintained.

In the romantic period, when European built heritage conservation was born, in the age of architectural historicism, constructors used conservation to build ambitious, romantic constructions, often resulting, instead of the conservation of the castle's original condition, in picturesque

Fortificațiile din nou în folosință

STUDIU DE CAZ – FORTIFICAȚIILE
ORAȘULUI SAN JUAN

■ **Rezumat:** Concepute pentru a proteja fie oamenii, fie un teritoriu, fortificațiile fac parte din istoria omenirii. Ele sunt elemente atât ale trecutului nostru, cât și ale patrimoniului nostru actual.

Fortificațiile de la San Juan, Puerto Rico, au fost ridicate datorită permanentele amenințări de atac asupra domeniilor spaniole din Caraibe. Regele Filip al II-lea al Spaniei a reacționat la aceste pericole, ordonând ca insula să fie fortificată. În acest fel, insula Puerto Rico a devenit parte a Planului spaniol pentru apărarea Caraibelor și parte din moștenirea de inginerie militară pe care ANTONELLI a lăsat-o lumii. Insula a fost inclusă în ceea ce, mai târziu, a devenit ruta fortificată din Caraibe, care a inclus porturile fortificate din San Juan de Ulua, Veracruz, Havana, Cartagena de Indias, Portobelo, Nombre de Dios, La Guaira și Santa Marta.

Această prezentare va comenta asupra evoluției fortificațiilor de la San Juan, Puerto Rico, de când au luat ființă și până la rolul lor de astăzi, acela de sit din Parcul Național.

■ **Cuvinte cheie:** fortificații, apărare, San Juan, Caraibe, Spania, UNESCO, ANTONELLI

■ Fortificațiile de la San Juan – Puerto Rico, sunt, probabil, unele dintre cele mai impresionante vestigii militare rămase ca o mărturie a forței și puterii istorice a Spaniei în Lumea Nouă. Declarate ca sit al Patrimoniului Mondial UNESCO, în 1983, ele sunt singurele fortificații de pe teritoriul Statelor Unite care dețin această distincție.

Începând cu 1949, Serviciul Parcului Național a preluat sarcinile majore de protecție și conservare a acestui masiv sistem de fortificații. O mare doză de considerație și energie a fost investită în munca de cercetare și studiu, pentru o punere în valoare adecvată și o conservare corespunzătoare.

Puerto Rico: „Poarta de intrare
în Indiile de Vest”

■ După ce a fost descoperită în 1493, cucerită în perioada 1508-1511 și depozitată de aurul său, insula Puerto Rico a fost folosită

■ Milagros FLORES ROMAN

Fortresses Once Again in Use

SAN JUAN FORTIFICATIONS CASE STUDY

■ **Abstract:** Conceived to protect either a territory or people, fortifications are part of humankind history. They are part of our past, and at the same time our present heritage.

The Fortifications of San Juan, Puerto Rico were created because of the constant threats of attack on the Spanish domains in the Caribbean, to which King Philip II of Spain reacted, ordering the island to be fortified. This way, the island of Puerto Rico became part of the Spanish Plan for the Defence of the Caribbean and part of ANTONELLI's military engineering legacy to the world. The island was included in what was later the fortified route of the Caribbean, which included the fortified ports of San Juan de Ulua, Veracruz, Havana, Cartagena de Indias, Portobelo, Nombre de Dios, La Guaira, and Santa Marta.

This presentation will comment on the evolution of the Fortifications of San Juan, Puerto Rico from its early establishment until today's role as a National Park Site.

■ **Keywords:** fortifications, defences, San Juan, Caribbean, Spain, UNESCO, ANTONELLI

■ The Fortifications of San Juan – Puerto Rico are perhaps some of the most impressive military remains, as a testimony to the historic strength and power of Spain in the New World. Declared a UNESCO World Heritage Site in 1983, they are the only fortifications under US territory that hold such a distinction.

Since 1949, the National Park Service has undertaken the major tasks of protecting and preserving this massive fortification system. Much thought and energy have been dedicated to their research, to the study of their appropriate interpretation and to identify appropriate conservation methods.

Puerto Rico: “Entryway of the West Indies”

■ After being discovered in 1493, conquered from 1508-1511 and stripped of its gold, the island of Puerto Rico was used by Spain during the following centuries exclusively for military purposes.

In 1508, Juan PONCE DE LEON was appointed the first governor and explored the island in order to confirm what he had heard about its extraordinary natural resources. PONCE DE LEON ordered the construction of a fortified house at Caparra, which became the first defensive construction on the island. It was used as a dwelling and “fortalice” to fend off attacks from native Indians Tainos, as well as the Caribs from the nearby islands.

■ Filip JAŠŠO – Noémi LACZKOVÁ

Cetăți în ruine în vestul Slovaciei

CERCETARE, CONSERVARE,
RESTAURARE

■ **Rezumat:** Prima parte a articolului tratează un studiu al situației conservării cetăților și a cetăților în ruine din Slovacia în ultimii 50 de ani. Sunt caracterizate abordări diferite, care depind de tipul monumentului, de condiția sa și de resursele financiare ale investitorului, ilustrate polarizat, între proiecte ample de reconstrucție și lucrări subtile de conservare realizate de asociații civice și grupuri de voluntari. Sunt analizate atât avantajele cât și dezavantajele acestor tipuri de abordări.

Exemplele specifice „abordării subtile” sunt prezentate în cea de-a doua parte a lucrării, ilustrate prin descrierea săpăturilor arheologice și a lucrărilor de conservare consecutive a ruinelor cetăților Čierny hrad, Dobrá Voda și Branč din vestul Slovaciei – proiecte realizate cu participarea personală a autorilor.

■ **Cuvinte cheie:** cetate, ruină, conservare, restaurare, arheologie

Introducere

■ Slovacia este binecunoscută pentru patrimoniul său cultural bogat. Numărul mare de fortificații istorice, în special cetăți medievale, este o trăsătură importantă a țării. Slovacia a jucat un rol important în apărarea fostului Regat al Ungariei, ca partea de nord a acestuia, având granițe cu regatele Poloniei și Cehiei.¹ Peisajul deluros al țării a facilitat găsirea unor locații potrivite pentru construirea cetăților. În zilele noastre, majoritatea sunt în ruine și necesită intervenții de conservare. În această lucrare nu avem posibilitatea de a oferi o prezentare detaliată a stării lor actuale; de aceea am decis să ne axăm pe cetățile aflate în vestul și, parțial, nordul Slovaciei. În prima parte a prezentării ne vom referi la acele situri care sunt înregistrate sub numele de „cetate” în Lista centrală a patrimoniului cultural din Slovacia.² În cea de-a doua

Castle Ruins in Western Slovakia

RESEARCH, PRESERVATION AND CONSERVATION

■ **Abstract:** The first part of the lecture discusses the survey of the situation of castle and castle ruin conservation in Slovakia during the last 50 years. Different approaches are characterised depending on the historic building's type, its condition and on the financial resources of the investor, illustrated in polarity between extensive reconstruction projects and subtle conservations provided by civic associations and volunteers. Both advantages and disadvantages of these approaches are analysed.

The specific examples of the “subtle approach” are presented in the second part of the contribution; we illustrate this through the description of archaeological excavations and consecutive conservation interventions on the Čierny hrad, Dobrá Voda and Branč castle ruins in western Slovakia – projects developed with the personal participation of the authors.

■ **Keywords:** castle, ruin, preservation, conservation, archaeology

Introduction

■ Slovakia is well-known for its rich cultural heritage. The high number of historic fortifications, especially medieval castles, is a significant feature of the country. Slovakia played an important role in the defence of the former Hungarian Kingdom as its northern part, with borders with the Polish and Czech kingdoms.¹ The hilly landscape of the country enabled the finding of good locations for castle building. Nowadays most of them are in ruins and require preservative interventions. We have no possibility to provide a detailed overview of their current state in this paper; we have decided therefore to reduce our focus on castles lying within the western and partially northern area of Slovakia. In the first part of our presentation we will refer to those localities that are registered under the title “castle” in the Central list of cultural monuments in Slovakia.² In the second part we will present current research and preservation interventions, exemplified by three castles in western Slovakia.

Territorial definition

■ The territory of our interest is the western part of Slovakia. We have included the districts of Bratislava, Trnava, Nitra, Trenčín and Žilina.

1 Studiul esențial pe subiectul cetăților din Slovacia, în contextual istoric al Regatului: FÜGEDI 1986.

2 Așa-zisele cetăți mici (mote sau cetăți de pământ) nu sunt incluse; pentru subiectul cetăților medievale mici din vestul Slovaciei: JAŠŠO 2009.

1 The essential study for the topic of castles in Slovakia in the historical context of the Hungarian Kingdom: FÜGEDI 1986.

2 So-called small castles (mottes or ringworks) are not included; to the topic of the medieval small-castles in western Slovakia: JAŠŠO 2009.

■ TEREI György

Várak és civil szervezetek Magyarországon

■ **Kivonat:** Magyarországon a várakkal foglalkozó civil szervezetek a rendszerváltásig csak elenyésző számban léteztek. Az 1990-es évektől számuk gombamód megszaporodott. Általában egy-egy várhoz kapcsolódva, a környéken lakók szerveződtek különböző társaságokba. Céljaik közé leggyakrabban a vár megőrzése, helyreállítása, népszerűsítése szerepelt. A legtöbb egyesület kapcsolatot tart fenn a helyi múzeummal, Kulturális Örökségvédelmi Hivatallal vagy várkutató szakemberekkel. A legnagyobb probléma, hogy hasznos, célravezető, a munkát elősegítő párbeszéd nem minden esetben alakul ki a felek között. Néhány esetben a jó szándékú, a munka fellendítését szorgalmazó intézkedések törvénybe ütköznek.

A cikkben bemutatásra kerül többek között a Felső-magyarországi Várak Egyesülete, a Csókakői Várbarátok Társasága, a Kereki Várért Egyesület, a Veszprém Megyei Várak Főkapitányság, a Szádvárért Baráti Kör és a Castrum Bene Egyesület.

■ **Kulcsszavak:** várak, turisztikai egyesületek, civil szervezetek, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Felső-magyarországi Várak Egyesülete, Északi Várak Útján Idegenforgalmi Klaszter, Csókakői Várbarátok Társasága, Kereki Várért Egyesület, Veszprém Megyei Várak Főkapitányság, Szádvárért Baráti Kör, Castrum Bene Egyesület

■ A várak létezése, felfedezése, kutatása, néhol a számbavétele, megőrzése régóta foglalkoztatja az embereket. A XIX. században csak a tehetősebbek, mint Rómer FLÓRIS, élhettek ennek a szenvedélyüknek. De mindenképpen el lehet mondani, hogy csak kevesen foglalkoztak a témával. A II. világháború után alakultak turisztikai egyesületek, amelyek felfigyeltek a várakra, néhol turistaszállást létesítettek bennük (Boldogkő, Várgesztes), de ha valamilyen módon hozzá is nyúltak, többnyire nem szakmai megfontolás vezérelte őket. Magyarországon a várakkal foglalkozó civil szervezetek a rendszerváltásig csak elenyésző számban léteztek. Az 1990-es évektől számuk gombamód megszaporodott. Általában egy-egy várhoz kapcsolódva a környékbeli lakók szerveződtek különböző társaságokba. Céljaik között leggyakrabban a vár megőrzése, helyreállítása, népszerűsítése szerepelt.

A legtöbb egyesület kapcsolatot tart fenn a helyi múzeummal, Kulturális Örökségvédelmi Hivatallal vagy várkutató szakemberekkel, hiszen a vár használata, régészeti kutatása, állagmegóvása engedélyekhez kötött. A legnagyobb probléma, hogy hasznos, célravezető, a munkát elősegítő párbeszéd nem minden esetben alakul ki a felek között. A lelkes amatőröknek gyakran nem tetszenek a hatóságok által előírt régészeti,

Castles and Non-Governmental Organisations in Hungary

■ **Abstract:** In Hungary, the number of Non-Governmental Organisations (NGO-s) preoccupied with castles was limited until the fall of communism. After the 1990s, however, their number quickly increased. In general, it was the inhabitants of a castle's neighbouring region that organised themselves into various associations. Their goals most commonly included the preservation, conservation of the castles and raising the public awareness about them. Most associations establish links with the local museum, the National Office of Cultural Heritage or with specialists in castle research. The most important problem is that a fruitful dialogue, which would support the works, rarely develops. In some cases, their well-intended actions meant to further the works even break the law.

In the article we will present the Association of the Castles of Northern Hungary, On the way to Northern Castles, the Friends of Csókakő Castle Association, the Association for the Kereki Castle, the Veszprém County Castellanship, the Friends of Szádvár and the Castrum Bene Association.

■ **Keywords:** castles, touristic associations, NGO-s, National Office of Cultural Heritage, Association of the Castles of Northern Hungary, On the way to Northern Castles, Friends of Csókakő Castle Association, Association for the Kereki Castle, Veszprém County Castellanship, Friends of Szádvár, Castrum Bene Association

■ The existence, discovery, research and in some cases recording and preservation of castles has been preoccupying people for a very long time. In the 19th century it was only the wealthy, like FLÓRIS Rómer, who could pursue this interest. In general, fortifications tended to be the preoccupation of single individuals. After World War II touristic associations were created, which became preoccupied with castles, more and more of these set up tourist accommodations (Boldogkő, Várgesztes). These groups, however, did not establish stronger, professional links with castles. Their engagement, if any, was usually not driven by academic interest. In Hungary, the number of NGO-s

Sisteme și tipuri de fortificații bastionare adoptate în Elvas (Portugalia)

■ **Abstract:** Articolul prezintă pe scurt sistemul de fortificații bastionare adoptate în centrul istoric al orașului Elvas. În text este evidențiat rolul călugărului iezuit COSMANDER, care în procesul de proiectare a folosit tratatul lui MAROLOIS ca punct de referință teoretică. Comparația dintre tratatul menționat și fortificația din Elvas revelă faptul că ridicarea fortificației a fost de fapt o adaptare a metodei olandeze vechi la terenul neregulat al orașului.

■ **Cuvinte cheie:** Elvas, COSMANDER, sistem de fortificații bastionare, metoda olandeză veche

Adoptarea școlii olandeze de fortificații în Elvas

COSMANDER, iezuiții și Cursul de fortificații în Elvas

Elvas este fortăreața principală (fig. 1) a celei mai vechi frontiere din Europa, „Cheia Regatului” și „mama” celui mai mare ansamblu de fortificații moderne construit vreodată, de vreun popor de pe mapamond. Portugalia a adoptat sistemul italiano-olandez de fortificație atunci când, în 1642, l-a angajat pe João Paschasio COSMANDER (Jan CIERMANS, un olandez născut în 1602 la ‘s-Hertogenbosch sau Bois-le-Duc, sau Bolduc). Acest iezuit, exclus din Societatea lui Isus – în 1646, din cauză că a lucrat pentru Portugalia în timpul Războiului de Restaurare a Independenței – și-a publicat lucrările de matematică în Anvers (1640) *Disciplinae Mathematicae Traditae* (fig. 2), care include capitole despre arhitectura militară. COSMANDER dezvăluie, direct sau indirect, punctele sale de referință în această lucrare: Simon STEVIN (1548/9-1620), Samuel MAROLOIS (1572-1627) și Antoine de VILLE (1596-1657), puncte de referință ce nu trădează nicio influență teoretică sau practică a Școlii de la Bruxelles/Leuven, în ciuda faptului că acesta a predat matematică acolo între anii 1637-1641. Acela a fost anul în care a plecat de la Lisabona, cu intenția de a naviga de acolo spre China, unde dorea să lucreze ca misionar. În timp ce își aștepta plecarea, el stătea la Colegiul Iezuit din Lisabona (Santo Antão), unde predă matematică, inspirând interesul lui João al IV-lea și Prințului Teodósio în

■ Domingos BUCHO

Systems and Schools of Bulwarked Fortification Adopted in Elvas (Portugal)

■ **Abstract:** The article presents, in a short version, the system of bulwarked fortification adopted in the historical centre of Elvas. It stresses the role of the Jesuit COSMANDER, who in the course of design used the treatise of MAROLOIS as theoretical reference. The comparison between the MAROLOIS' treatise and the fortification in Elvas reveals that the fortification's construction was indeed the adaptation of the Old Dutch Method to the town's irregular ground.

■ **Keywords:** Elvas, COSMANDER, System of Bulwarked Fortification, Old Dutch Method

The adoption in Elvas of the Dutch School of fortification

COSMANDER, the Jesuits and the Fortification Course in Elvas

Elvas is the main fortress (Figure 1) of the oldest border in Europe, the “Key to the Kingdom”, and the “mother” of the largest ensemble of modern fortifications ever built anywhere, by any country, in the world. Portugal adopted the Italian-Dutch system of fortification when, in 1642, it engaged João Paschasio COSMANDER (Jan CIERMANS, a Dutchman born in 1602 at ‘s-Hertogenbosch or Bois-le-Duc, or Bolduc). This Jesuit, expelled from the Society of Jesus, in 1646, for having worked for Portugal during the War of the Restoration, published his Mathematics lessons in Antwerp (1640) *Disciplinae Mathematicae Traditae* (Figure 2), which includes chapters on military architecture. COSMANDER reveals, directly or indirectly, his points of reference in this work: Simon STEVIN (1548/9-1620), Samuel MAROLOIS (1572-1627) and Antoine DE VILLE (1596-1657), which do not disclose any theoretical or practical influence from the School of Brussels/Leuven, in spite of his having taught mathematics there between 1637-1641. It was in that year that he left for Lisbon, allegedly to sail from thence to China, where he wanted to work as a missionary. While awaiting departure, he stayed in the College of the Jesuits in Lisbon (Santo Antão), where he taught mathematics, interesting D. João IV and the Prince Teodósio in the art of fortification.

In 1642 he was engaged to inspect Portuguese fortifications and at the beginning of 1643 he was already in Alentejo. It is a testimony to COSMANDER's ingenuity and dynamism that, although he did not start work in Elvas until February or March of 1643, “his” fortifications resisted the first Spanish siege of 1644, in spite of being just “first efforts”, with only the Fort of Santa Luzia “in defence”¹. It should be noted that in that year,

1 CONDE DE ERICEIRA – *História de Portugal Restaurado*, Livraria Civilização-Editora, vol. II, Porto, 1945, p. 77.

■ Hans-Rudolf NEUMANN

Scurt istoric despre evoluția fortificațiilor în Europa și tipologia acestora în epoca modernă

■ **Rezumat:** Folosind imaginile ca modalitate de exemplificare, acest raport prezintă o scurtă istorie a evoluției fortificațiilor în Europa și tipologia acestora în epoca modernă. Începând cu țările de pe coasta de est a Mării Mediterane, evoluția și-a urmat calea din Italia în Franța și Olanda, încheindu-se cu perioadele de fortificare prusace și austriece, din secolul al XIX-lea. Fortificațiile teritoriale, cu linii de cazemate subterane, cum ar fi Linia Maginot sau Linia Stalin din secolului al XX-lea, fac, de asemenea, parte din evoluția istorică și reprezintă finalul perioadei de fortificații a epocii moderne. În acest moment, numai pentru această perioadă avem unele cunoștințe, bazate pe documente, în ceea ce privește tipologia, prin urmare, sunt necesare mai multe cercetări științifice. Pentru perioadele mai timpurii, este necesară evaluarea rezultatelor arheologice.

■ **Cuvinte cheie:** evoluția fortificațiilor, Europa, castellum, Germania, orașe fortificate, fortărețe majore, fortificațiile teritoriale

■ Un „scurt istoric” cu privire la evoluția fortificațiilor în Europa are nevoie de câteva ore de prezentare, iar tipologia în epoca modernă constă, la rândul ei, din mai multe lucrări de disertație, care nu au fost încă analizate în domeniul mai larg al istoriei universale. Prin urmare, vă rog să-mi permiteți să fac o scurtă trecere în revistă a așa-numitelor „pietre de temelie”. Astfel se poate facilita clasificarea diferitelor forme și perioade. În acest moment, pe Internet, veți găsi definiții în limbile germană, engleză, franceză, italiană și spaniolă, dar toate diferă între ele și sunt concepute ținând cont de aspectele naționale.¹

Short History about the Historical Development of Fortifications in Europe and their Typology in Modern Age

■ **Abstract:** Using the example of pictures, the report shows a short history about the historical development of fortifications in Europe and their typology in modern age. Beginning in the eastern countries of the Mediterranean Sea, the development found its way from Italy to France and the Netherlands, ending in the Prussian and Austrian fortification periods of the 19th century. Also, territorial fortifications with bunker lines like the Maginot- or Stalin-Line of the 20th century are part of the historical development and are concluding the fortress period of modern age. It is only for this period that we have, for the moment, some proven knowledge about the typology, although we need further scientific research. For the period of earlier times, more evaluation of archaeological results is needed.

■ **Keywords:** historical development, fortifications, Europe, castellum, Germany, fortified cities, major fortresses, territorial fortifications

■ A “short history” about the historical development of fortifications in Europe needs some hours of presentation, meanwhile the typology in modern age consists of several dissertation works, which are not yet analysed in the larger field of a general history.

Therefore, please allow me to provide a short overview as to the so-called “corner stones”. This can facilitate the classification of different forms and periods.

Definitions by internet you will find for the moment in German, English, French, Italian and Spanish languages, but they are all different and written down under national aspects.¹

Prehistoric Age

■ Fortifications are as old as existing human settlements. The purposes have always been the same: protection against wild influences, which can threaten or eliminate living existences. Construction forms have been moat and rampart (Photo 1), later on strengthened with wooden piles. Early fortifications constructed from stones can be found in south-eastern countries of the Mediterranean Sea. Famous are the 9000 years old, high walls of Jericho, mentioned already in the Bible, first excavated in

¹ <http://de.wikipedia.org/wiki/Festung>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Fortification>
<http://fr.wikipedia.org/wiki/Fortification>
<http://it.wikipedia.org/wiki/Fortezza>
<http://es.wikipedia.org/wiki/Fortificación>
[http://es.wikipedia.org/wiki/Fortaleza_\(arquitectura\)](http://es.wikipedia.org/wiki/Fortaleza_(arquitectura))

¹ <http://de.wikipedia.org/wiki/Festung>,
<http://en.wikipedia.org/wiki/Fortification>
<http://fr.wikipedia.org/wiki/Fortification>
<http://it.wikipedia.org/wiki/Fortezza>
<http://es.wikipedia.org/wiki/Fortificación>
[http://es.wikipedia.org/wiki/Fortaleza_\(arquitectura\)](http://es.wikipedia.org/wiki/Fortaleza_(arquitectura))